

Ситайло Ю. В.,
здобувач II курсу спеціальності 031 Релігієзнавство
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир Україна

ФІЛОСОФІЯ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСАХ

Візантійська імперія, спадкоємиця славетної Римської імперії, стала важливим центром культури, політики та релігії протягом багатьох століть. Її ідеологія, яка базувалася на принципах символічної влади і соборності, глибоко вплинула на її розвиток та спадщину. Один з найважливіших принципів ідеології Візантійської імперії був принцип символічної влади. Імператор не просто був правителем, але й символом Божої волі на землі. Його образ та влада були пов'язані з небесною сферою, і він виступав як захисник православної віри.

Імператорський обряд коронації був важливим символом цієї ідеології. Під час церемонії імператор отримував корону від представника церкви, що підкреслювало його божественне призначення. Крім того, імператорська символіка, така як орел, який символізував Римську імперію, або червона спідниця, вишивана золотом, яка вказувала на імператорський статус, стали важливими знаками влади.

Символічна влада імператора відіграла об'єднуючу роль у Візантійській імперії. Вона об'єднувала різні національності, етнічні групи та релігійні спільноти під єдиним гербом імперії. Імператор був гарантом єдності і стабільності в імперії, і його влада мала місце не лише на політичному, але й на духовному рівні.

Ще однією важливою складовою ідеології Візантійської імперії був принцип соборності. Церква відіграла ключову роль у житті імперії і була її духовним центром. Собори церковні визначали доктрину та віру, а їхні рішення мали юридичну силу в імперії.

Собори об'єднували представників різних релігійних та географічних областей імперії, підкреслюючи соборність Візантії. Вони вирішували спори та конфлікти, а також визначали основні аспекти доктрини і віри. Соборна церква сприяла єдності імперії та підтримувала стабільність її влади.

Принцип соборності виявлявся і в інших аспектах суспільного життя Візантії. Імперія була багатонаціональною та багатокультурною, і соборність стала ключовим чинником її стабільності. Різні етнічні групи та національності співіснували, дотримуючи загальних правил і цінностей імперії.

Соціально-філософські та соціально-етичні дискурси символізму й соборності, що були вивчені богословами та релігієзнавцями, є невід'ємною частиною парадигми візантизму. Сучасне розуміння цієї проблеми враховує цивілізаційний аспект, представлений в роботах українських та російських науковців, таких як В. Аверьянов, К. Костюк, Ю. Павленко, А. Панарін, С. Хоружий, В. Щукін і інших [3, с. 86].

Соборність є важливою складовою православного вчення про суспільство і втілює найоптимальнішу модель колективного життя. Більшість дослідників вважають поняття «соборність» за виведене з двох рівноцінних аспектів - зібрання та храму. В першу чергу, термін «соборність» (католицизм) застосовується до самої православної церкви і символізує її єдність як містичного тіла церкви і її підпорядкованість єдиній меті.

Свідченням цього факту служить Нікео-Константинопольський символ віри, в якому церква називається «Єдиною Святою, Соборною Апостольською» [2, с. 75]. Соборність церкви означає, що вона, по-перше, охоплює всесвіт у географічному розумінні; по-друге, проповідує повну істину; по-третє, об'єднує всю людську спільноту, незалежно від їхньої класової, професійної або іншої приналежності; по-четверте, взаємодіє з усією гамою людської моральності, як в позитивних, так і в негативних виявленнях.

Це дозволяє зробити висновок, що, хоча церква «не від світу цього», вона, наслідуючи приклад Спасителя, прагне врятувати та відновити світ через втілення історичного кенозису спокутувальної місії. Згідно з цією концепцією, місія церкви на землі полягає не лише в рятуванні людей, але і в тому, щоб спасти та відновити весь тваринний світ. Тому церква в світі діє соборно, прагнучи врятувати багатьох і «віддати душу Свою для спокутування багатьох» (Марка 10:45). При цьому тлумачення соборності як зібрання не суперечить його розумінню як храму, оскільки грецьке слово «церква» (екклесія) означає зібрання тих, хто запрошений. Це дозволяє говорити про схожість та взаємодоповнюваність цих двох значень.

Акцент на соціальному аспекті цього терміну стає важливим завдяки розумінню соборності як містичної парадигми колективного життя, коли під соборністю розуміється «згода, єдностайна участь віруючих у житті світу і церкви, колективна життєтворчість та колективне спасіння» [1, с. 57], єдність всіх християн і бажаний ідеал спілкування і спільного життя. У XIX-XX століттях цей принцип суспільного життя активно обговорював український філософ І. Вишенський [1, с. 126].

Зрозуміло, що соборне сприйняття світу, яке є характерним для східно-християнської ментальності, не обмежується рамками земного існування людини, а націлене на метафізичне буття. Соборність розглядалася не лише як ідея спасіння людини, але і як засіб спасіння

всього тваринного світу. У цьому контексті солідарність зі всім світом виступала як умова загального спасіння, де спасіння розглядалося не як індивідуальне, а як соборне, спільне із всім світом. Спроба зцілення окремого індивідууму була неможливою без зцілення людського роду в його органічному цілому. Варто зазначити, що цей космічний аспект соборності був актуальним ще в ідеях апокатастасиса східних богословів, таких як Климент Александрійський, Максим Сповідник і інші. У ті часи «Східне християнство, на відміну від Західного, не надавало особливого значення проповіді та іншим формам моральної настанови, але підкреслювало фундаментальне значення обряду як зовнішнього виразу глибокого внутрішнього погодження з колективом віруючих» [5, с. 63].

Практичною основою єдності громади передусім була спільна колективна праця, яка допомагала усвідомити важливість об'єднання людей для забезпечення виживання. Розповсюдженню ідеї соборності на Сході сприяло також колективне та природоцентричне сприйняття світу, у якому людина відчувала себе частиною природи.

Отже, вона розглядала себе як частину світу і колективу, і не уявляла свого існування поза межами громади, тож вона ідентифікувала себе в основному через свою приналежність до певної соціальної групи. Це призвело до того, що ідея соборності почала проникати у всі аспекти людського життя, а індивідуалізм сприймався як більше антиприклад «неприйнятної» поведінки, а не норми спільного життя в православній спільноті.

Ідея соборності була нерозривно пов'язана з православним розумінням свободи. У православній традиції свобода не проявлялася в ізольованій, автономній особистості, яка самостійно визначала своє існування в індивідуалізмі. Навпаки, свобода виявлялася через створення особистістю вищого духовного об'єднання, через об'єднання в духовному організмі, в Тілі Христовім, іншими словами, в Церкві [4, с. 104].

Загалом, відмінності полягали у тому, що у західній церкві свобода була розглядана індивідуалістично як право особистості на захист від вторгнень інших осіб, тоді як у східній церкві антагонізм між колективом і особистістю був неможливим. Особистість розумілася як частину релігійного колективу, і навпаки, релігійний колектив існував всередині релігійної особистості. Це призводило до кафолічного трансформування свідомості людини, коли вона «поглиблювала» свою індивідуальну свідомість, вбираючи в себе різноманітні індивідуальності та отримуючи можливість сприймати та виражати свідомість і життя всього колективу.

Література:

1. Головащенко С. Історія християнства: навчальний посібник. Київ: Либідь, 1999. 352с.

2. Єленський В. Релігійна свобода і національна ідентичність: Україна. Релігійна свобода. Науковий щорічник. 2002. № 6. С. 14–21.
3. Павленко Ю. Євразійство та цивілізаційна структура. Наука та наукознавство. Міжнародний науковий журнал. 2001. № 2. С. 43–53.
4. Симоненко П. Комуністи про церкву та її роль у житті України. Голос України. 1999. С. 26–32.
5. Яннарас Х. Поняття «економіка» та його ідеологічна інтерпретація. Соціальна доктрина Церкви (Збірник статей). Львів: Свічадо, 1998. С. 109–120.